

дентів, викладачів за спеціальними програмами вищих навчальних закладів; розширення зв'язків і контактів із навчальними закладами різних країн із метою переймання досвіду, освітніх програм, обміну персоналом. У цьому випадку активізація освітньої і міграційної політики попереджає втрату і стимулює формування національного інтелектуального потенціалу.

Висновки. Освітня міграція студентів, викладачів та науковців в умовах інтернаціоналізації вищої освіти є вагомим фактором, що сприяє інтеграції українських учених та молоді в міжнародний освітній та науковий простори. Наміри тимчасово включитися в освітні інтеграційні зв'язки – це ефективний канал реалізації інтелектуального потенціалу, самоствердження. Повертаючись, вони приносять в Україну новий інтелектуальний продукт, нові знання і технології. Однак часто частина цієї групи мігрантів не виказує бажання бути рушійною силою створення інтелектуального потенціалу у власній країні і виїжджає за кордон уже з метою трудової міграції.

Перспективу подальших досліджень бачимо в тому, щоб проаналізувати, що відбувається після повернення молоді на батьківщину: вони реалізують себе у своїй країні, повторно їдуть на навчання, стажування чи мігрують до іншої країни з метою працевлаштування та подальшого проживання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кучеренко Д. Стратегії розвитку освітніх систем країн світу: [монографія] / Д. Кучеренко, О. Мартинюк. – К.: ІПК ДСЗУ, 2011. – 312 с.
2. Жураковська Л. Тенденції освітньої міграції в контексті глобалізації економічного розвитку / Л. Жураковська // Демографія та соціальна економіка. – 2014. – № 1 (21). – С. 233–242.
3. Безтелесна Л. Інтернаціоналізація вищої освіти за умов міжнародної міграції населення як носія людського потенціалу / Л. Безтелесна // Вісник Хмельницького національного університету. – 2014. – № 3. – С. 254–257.
4. Войналович О. Глобалізація і розвиток сучасної освіти в Україні / О. Войналович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/6932/1/Voynalovich.pdf>.
5. Чабала О. Розвиток освіти в умовах глобалізаційних викликів: соціально-філософський вимір: автореф. дис. ... к.е.н. / О. Чабала. – К., 2011. – 20 с.
6. Біляковська О. Освітня міграція українців до Польщі / О. Біляковська // Матеріали міжнар. конф. «Гуманітарні і соціальні науки». – Львів, 2011. – С. 292–293.
7. Шевчук А. Мотиваційні механізми регулювання освітніх міграцій: в'їзний та виїзний аспекти / А. Шевчук // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2013. – Вип. 3 (101). – С. 275–282.
8. Чекушина Ю. Види інтелектуальної міграції населення України / Ю. Чекушина // Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво». – 2013. – № 3 (72). – С. 76–79.
9. Майданік І. Інтелектуальна міграція в Україні в контексті міжнародної наукової співпраці / І. Майданік // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 5. – С. 34–39.

УДК 331.5:330.341.2(045)

Юрчик І.Б.
здобувач

Хмельницького національного університету

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕФЕКТИВНОСТІ РИНКУ ПРАЦІ ТА ЙОГО ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті розкрито основні категорії, що характеризують ефективність функціонування ринку праці. Досліджено критерії оцінки ефективності функціонування ринку праці та фактори, що на неї впливають. Визначено ключові тенденції, що притаманні ринку праці та його інституційному забезпеченню.

Ключові слова: ринок праці, інституційне забезпечення ринку праці, зайнятість, безробіття, ефективність, конкурентоспроможність національної економіки.

Юрчик І.Б. ВЗАИМОСВЯЗЬ ЭФФЕКТИВНОСТИ РЫНКА ТРУДА И ЕГО ИНСТИТУЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ

В статье раскрыты основные категории, характеризующие эффективность функционирования рынка труда. Исследованы критерии оценки эффективности функционирования рынка труда и факторы, на нее влияющие. Определены ключевые тенденции, присущие рынку труда и его институциональному обеспечению.

Ключевые слова: рынок труда, институциональное обеспечение рынка труда, занятость, безработица, эффективность, конкурентоспособность национальной экономики.

Yurchyk I.B. THE RELATIONSHIP BETWEEN EFFECTIVENESS OF LABOUR MARKET AND ITS INSTITUTIONAL SUPPORT

The article reveals the main categories that characterize the efficiency of the labor market. It has investigated criteria for evaluating the efficiency of the labor market and the factors that affect it. The key trends inherent in the labor market and its institutional support have been identified.

Keywords: the labor market, institutional support for the labor market, employment, unemployment, efficiency, competitiveness of the national economy.

Постановка проблеми. Ключовим елементом економіки України вчені вважають національний ринок праці, який формує її людський та соціальний капітал. Необхідність відновлення економічного зростання України в сучасних умовах актуалізує потребу в різнобічній оцінці ефективності ринку праці та визначенні основних тенденцій його розвитку.

Сучасну ситуацію на ринку праці вчені та дослідники вважають кризовою і такою, що продукує трудову бідність, зниження економічної активності працездатного населення, розширення вимушеної праці, розшарування населення на соціально вразливі групи, неузгодженість із ринком освітніх послуг і, відповідно, зниження якості трудового потенціалу та

мотивації до продуктивної діяльності. Відтак, виявлення взаємозв'язку функціонування ринку праці та його інституційного забезпечення, яке значною мірою детермінує ситуацію на ньому, сприятиме ефективнішій взаємодії як працівника, так і роботодавця, зниженню їх транзакційних витрат і створенню передумов для інноваційної моделі розвитку економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості функціонування ринку праці як на національному, так і на регіональному рівнях привертають увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників, результати їх доробок здобули визнання не лише в Україні, а й за її межами. Так, значний внесок щодо обґрунтування основних тенденцій розвитку ринку праці в умовах трансформації національної економіки внесли вітчизняні вчені: О.Ю. Гуревич, Л.М. Ємельяненко [1], Л.Б. Круп'як [2], В.В. Онікієнко, А.В. Остафійчук, Л.Г. Ткаченко, К.А. Устинова [3], В.Г. Федоренко; у вирішенні проблем зайнятості – С.І. Бандур, Н.П. Борецька, В.С. Васильченко, Н.О. Гаркавенко, Н.В. Волкова, В.В. Євдокимова; інституційного забезпечення ринку праці – Д. Богиня, В. Геєць, С. Гончарова, С. Злупко, А. Колот, Л. Лісогор, Е. Лібанова, П. Мазурок, Ю. Маршавін, В. Нижник.

Проте дослідження взаємодії ефективності національного ринку праці та його інституційного забезпечення в контексті реформування економіки залишаються актуальними.

Мета статті полягає у дослідженні ефективності ринку праці в Україні та визначенні ключових тенденцій, що притаманні ринку та його інституційному забезпеченню.

Вклад основного матеріалу дослідження. Ефективно функціонуючий національний ринок праці – один із важливих елементів ринкової економіки. В економічній науці застосовують різні підходи до оцінки ефективності ринку праці. В одних випадках використовуються всесвітньовідомі індекси, в інших – окремі коефіцієнти та показники. Так, вітчизняні вчені з метою комплексної оцінки ефективності функціонування ринку праці України використовують метод ієрархії, який дає змогу виділити рівні ієрархії з позицій держави, з позицій роботодавця та з позицій найманого працівника [4, с. 164].

Для оцінки ефективності функціонування ринку праці з позицій держави насамперед важливо проаналізувати конкурентоспроможність ринкового середовища з використанням окремих відомих світових рейтингів, якими вважають індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index), щорічний рейтинг конкурентоспроможності країн світу (IMD World Competitiveness Yearbook), індекс розвитку людського потенціалу (Human Development Index, HDI), індекси глобалізації (KOF Index of Globalization), індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom), індекс легкості ведення бізнесу (Ease of doing business Index) тощо. Загальновідомо, що конкурентоспроможність країни означає певний рівень її продуктивності, який визначає відповідний рівень добробуту населення, прибутків від інвестицій, характеризує потенціал зростання економіки у довгостроковій перспективі. Якщо звернутися до класифікації країн за стадіями розвитку, то Україна знаходиться на другій стадії – «орієнтування на ефективність», де важливішими є базові вимоги та посилювачі ефективності. Зростання важливості інноваційних факторів, які б впливали на конкурентоспроможність національної економіки, ще не відчувається.

Всесвітній економічний форум визначає національну конкурентоспроможність як здатність країни та її інститутів забезпечувати стабільні темпи економічного зростання, які б відзначалися певною стійкістю у середньостроковій перспективі [5]. Згідно з даними рейтингу глобальної конкурентоспроможності ВЕФ 2014–2015 рр., Україна посіла 76-те місце, тим самим опинившись серед країн, які характеризуються високою політичною й економічною нестабільністю, інвестиційною непривабливістю, високими ризиками у господарській діяльності, пов'язаними передусім із неефективністю ринків та інституцій, незахищеністю прав власності, високим рівнем корупції [6].

Найбільш проблемними залишаються: якість інституцій (130-те місце), макроекономічна стабільність (105-те місце), ефективність ринку товарів і послуг (112-те місце), розвиток фінансового ринку (107-ме місце). Низькими також є показники ефективності ринку праці (80-те місце), легкості ведення бізнесу (99-те місце), впровадження інновацій (81-е місце) та технологічного рівня (85-те місце), які негативно впливають на рівень економічної активності та її якість. Рівень ефективності ринку праці в Україні за період 2014–2015 рр. забезпечує не найкращі місця таких його складників, як: а) гнучкість ринку праці (89-те місце); вплив оподаткування на стимули до роботи (135-те місце); гнучкість визначення зарплати (77-е місце); використання талантів (70-те місце); здатність країни утримувати таланти (132-те місце); здатність країни залучати таланти (130-те місце). Однак аналіз факторів інноваційного розвитку України дає підстави стверджувати про: високу здатність до інновацій (37-е місце), якість науково-дослідних установ (68-е місце), наявність вчених та інженерів (53-те місце).

Сильними сторонами сучасної конкурентоспроможності України, на думку зарубіжних експертів, є: сфера здоров'я і початкової освіти (43-те місце), вища освіта та професійна підготовка (40-е місце), ємність внутрішнього ринку (38-е місце); високий загальноосвітній рівень населення (якість початкової освіти – 49-те місце), гнучкість та ефективність ринку праці (за співвідношенням «зарплата – продуктивність» – 26-те місце; висока затратність ринку праці – 21-е місце; простота процедур найму та звільнення – 18-те місце; участь жінок у трудовій діяльності – 32-те місце).

Слід зауважити, що на результати рейтингу глобальної конкурентоспроможності 2014–2015, як стверджують експерти [5], поки що не вплинули наслідки військового конфлікту на сході країни та анексії Криму. Однак, урахувавши втрату Україною внаслідок цих подій до 20% економічного потенціалу, значне посилення макроекономічної нестабільності, пов'язане, зокрема, з різким обвалом гривні, зниженням ліквідності у банківському секторі, розвитком інфляції та зростанням рівня безробіття, очевидно, що в майбутньому рейтингові показники країни можуть суттєво погіршитись.

«Щорічний рейтинг конкурентоспроможності країн світу» (IMD World Competitiveness Yearbook 2015) аналізує та рейтингує спроможність країн створювати та підтримувати середовище, яке забезпечує конкурентоспроможність бізнесу. Даний рейтинг охоплює 61 країну. Згідно з результатами IMD WCY, Україна в 2015 р. посіла передостаннє місце (60-те із 61-ї представленої країни). У категорії «ефективність бізнесу», або наскільки вітчизняні підприємства можуть працювати інноваційно, відповідально та

прибутково, у 2015 р. Україна отримала 17,687 балів зі 100 можливих (у 2014 р. – 24,626 балів), посівши 55-те місце (у 2014 р. – 49-те місце). Тривожним є те, що зменшилися усі показники цієї категорії, відповідно, «продуктивність та ефективність» – перемістились з 54-го на 57-е місце, «ринок праці» – з 21-го на 51-е. Фахівці вважають, що Україні вкрай необхідно підвищити продуктивність та покращити ситуацію на ринку праці. Український бізнес поки не пройшов основну реструктуризацію, яка б вирішила проблеми з капіталом, технологіями та практиками управління, й надалі продовжує працювати у застарілому, зрегульованому та корумпованому соціо-політичному середовищі.

За категорією «ефективність уряду», або показник того, наскільки урядова політика сприяє конкурентоспроможності, у 2015 р. Україна посіла 59-те місце з 15,038 балами, проти 52-го місця з 18,959 балами у 2014 р. Експерти вважають, що національна валюта, знецінена тільки за офіційними даними майже на 83%, спотворює вартість продуктивних активів та обмежує доступ реального сектора до джерел фінансування та капіталу. За категорією «інфраструктура» Україна посіла 48-е місце з 23,583 балами та втратила чотири позиції порівняно з 2014 р. (44-те місце з 26,999 балами). Найбільшого падіння зазнали такі показники: «базова інфраструктура» – з 46-го на 52-ге місце; «технологічна інфраструктура» – з 47-го на 54-те; «наукова інфраструктура» – з 40-го на 43-те; «освіта» – з 24-го на 33-те. Отже, оцінка міжнародними організаціями економічного розвитку України та функціонування національного ринку праці є низькою, що становить потенційну загрозу економічній безпеці держави.

На ефективність функціонування ринку праці впливає сфера інвестування української економіки. Так, обсяг залучених із початку інвестування прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку України на 31 грудня 2015 р. становив 43 371,4 млн. дол. США (31 грудня 2014 р. їх обсяг становив 45 916,0 млн. дол. США, що на 2 544,6 млн. дол. США менше). Інвестиції надійшли зі 134 країн світу. Із країн ЄС із початку інвестування внесено 33 042,3 млн. дол. інвестицій (76,2% загального обсягу акціонерного капіталу), з інших країн світу – 10 329,1 млн. дол. (23,8%).

До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає 83,0% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 11 744,9 млн. дол., Нідерланди – 5 610,7 млн. дол., Німеччина – 5 414,3 млн. дол., Російська Федерація – 3 392,1 млн. дол., Австрія – 2 402,4 млн. дол., Велика Британія – 1 852,5 млн. дол., Віргінські Острови (Брит.) – 1 798,9 млн. дол., Франція – 1 528,1 млн. дол., Швейцарія – 1 364,2 млн. дол. та Італія – 972,4 млн. дол. [7].

Отже, протягом 2015 р. спостерігалось зниження у сфері інвестування української економіки, що негативно вплинуло на створення нових робочих місць на регіональних ринках праці.

Основними категоріями, що характеризують ефективність функціонування ринку праці є: економічно активне населення; економічно неактивне населення; безробітні та зайняті. Фахівці МОП, Державної служби України до економічно-активного населення відносять населення обох статей віком від 15 до 70 років включно, яке впродовж певного періоду часу забезпечує пропозицію робочої сили на ринку праці. Тобто у структуру економічно-активного населення включено дві категорії – «зайняті» та «безробітні» особи. З метою визначення стану ринку

праці України використовувались дані вибіркового обстежень населення (домогосподарств) з питань економічної активності. Згідно з цими даними, середньомісячна кількість економічно активного населення віком 15–70 років у 2014 р. порівняно з 2013 р. зменшилась на 4,3% і становила 19,9 млн. осіб, із них 19,0 млн. осіб (95,6%) були у працездатному віці. Із зазначеної кількості громадян 18,1 млн. осіб, або 90,7%, були зайняті економічною діяльністю, а решта 1,8 млн. осіб, відповідно до методології Міжнародної організації праці (МОП), класифікувалися як безробітні. Рівень економічної активності населення віком 15–70 років зменшився з 64,9% у 2013 р. до 62,4% у 2014 р. [8, с. 46].

За даними вибіркового обстеження населення (домогосподарств) із питань економічної активності, кількість зайнятого населення віком 15–70 років у 2014 р. порівняно з 2013 р. зменшилась на 1,2 млн. осіб, або на 6,4%, та сягнула 18,1 млн. осіб, або 56,6% населення відповідного віку [7]. Кількість найманих працівників підприємств, установ, організацій за цей період зменшилась на 5,2% і становила 10,6 млн. осіб, або 58,5% усіх зайнятих. Скорочення кількості найманих працівників спостерігалось в усіх видах економічної діяльності, а найбільше – у будівництві (на 15,7%), найменше – у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (на 0,2%) [8, с. 13].

У 2015 р. кількість економічно активного населення України віком 15–70 років і надалі продовжила зменшуватися. За результатами вибіркового обстеження населення (домогосподарств) із питань економічної активності кількість зайнятого населення віком 15–70 років у IV кварталі 2015 р. становила 16,2 млн. осіб, а кількість безробітних (за методологією МОП) – 1,7 млн. осіб.

Рівень зайнятості населення віком 15–70 років становив 55,9%, а серед населення працездатного віку – 64,0% відповідно.

Рівень безробіття (за методологією МОП) серед економічно активного населення віком 15–70 років у IV кварталі 2015 р. становив 9,5%. Цей показник серед осіб працездатного віку в чотири рази перевищував рівень зареєстрованого безробіття, розрахований по відношенню до економічно активного населення працездатного віку (9,9% проти 2,5%) [7].

Отже, спостерігається зменшення чисельності зайнятого населення. Найвищий рівень зайнятості населення в 2013–2014 рр. спостерігався серед осіб віком 35–49 років, а найнижчий – у молоді віком 15–24 років та осіб віком 60–70 років. Зазначений показник був вищим серед чоловіків [7].

Для економічно активного населення істотним є статус зайнятості. На практиці розрізняють п'ять статусів: наймані робітники; самозайняті; роботодавці; неоплачувані працівники; особи, які не піддаються класифікації за статусом зайнятості [9, с. 41]. У структурі зайнятого населення України майже 85% складають наймані працівники, 14% – самозайняті особи та лише 1% – роботодавці. Майже половину зайнятих громадян становлять особи віком 40–59 років, чверть – особи у віці від 30 до 39 років, 22% – у віці від 15 до 29 років [7].

Важливим показником ефективності функціонування ринку праці з позиції держави є рівень безробіття. Статистику безробітного населення в Україні за період 2010–2015 рр. та рівень безробіття (за методологією МОП) представлено на рис. 1. Вчені та фахівці вважають, що скорочення чисельності штатних працівників було спричинене як спадом вироб-

ництва в базових галузях, так і зупиненням роботи та руйнуванням підприємств на сході України, де тривали військові дії. Як наслідок, рівень безробіття за методологією МОП сягнув найвищих значень з початку 2000-х років.

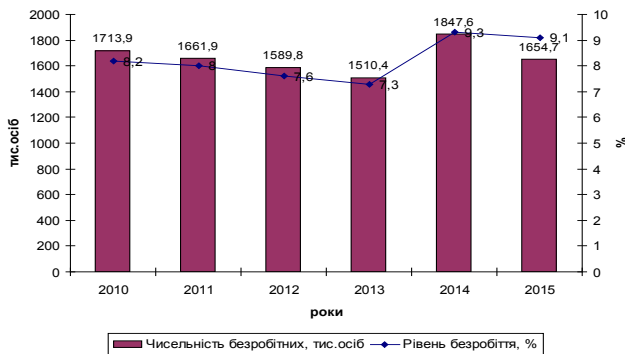

Рис. 1. Безробітне населення та рівень безробіття (за методологією МОП) [7]

На думку голови правління Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, «в Україні мешкає п'ять мільйонів безробітних громадян». Така ситуація несе великі ризики як для держави в цілому, так і для суспільства. Голова правління Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування пояснив, що наведені ним дані відрізняються від статистики Державної служби зайнятості, оскільки служба реєструє тільки ту кількість безробітних, які звернулися [10].

За результатами оцінки функціонування ринку праці за його сучасного інституційного забезпечення (табл. 1), встановлено, що протягом 2012–2015 рр. величина економічно активного населення України зменшилася для осіб у віці 15–70 років на 4,5%. Рівень зайнятості знизився з 92% до 90%, а рівень безробіття зріс з 8 до 9% у 2015 році [7]. Основними факторами, які вплинули на даний процес, можна вважати міграційні процеси, несприятливу демографічну ситуацію.

Вітчизняні вчені та фахівці виокремлюють кадрову проблему, наголошуючи, що відтік кадрів з України, який сьогодні досягнув 6–7 млн. осіб (трудова еміграція), може бути припинений забезпеченням повної зайнятості населення, соціальної безпеки, соціальної справедливості, загальної комфортності життя в Україні – як економічної, так і духовної. На вирішення цієї проблеми мають бути зав'язані низка фундаментальних напрямів: пенсійна, освітня, житлова, рекреаційна, медична та національна політика.

Оцінка ефективності функціонування ринку праці в Україні проводилася згідно з даними табл. 1 [7].

Аналіз статистичних даних у табл. 1 підтверджує, що коефіцієнт ефективності функціону-

вання ринку праці (коефіцієнт зайнятості) за період 2012–2015 рр. має тенденцію до зниження (з 0,42 до 0,38). Наслідком зміни даного показника можна вважати неефективність використання робочої сили та слабкість інституційного забезпечення ринку праці.

На думку вчених, безробіття спричиняє зменшення продуктивності праці, збільшення податкового тягаря для платників податків і витрат на соціальне страхування. У багатьох країнах Європейського Союзу більше половини безробітних перебувають без роботи щонайменше шість місяців, а одна третина – рік і більше. У США близько 20% не мають роботи більше шести місяців, а 10% – більше року. Така тривалість безробіття свідчить про те, що рівень професіоналізму серед робітників має тенденцію до зниження [10].

Крім того, демографічна ситуація в Україні за період 2010–2015 рр. мала стійку тенденцію до загострення. Якщо чисельність постійного населення на початок 2010 р. становила 45 782,6 тис. осіб, то на початок 2015 р. даний показник зменшився на 3 022,9 тис. осіб і становив 42 759,7 тис. осіб. За оцінкою Державної служби статистики, на 01 січня 2016 р. чисельність наявного населення України становила 42 760,5 тис. осіб [7].

На думку фахівців Світового банку, Україна стикається з особливими проблемами, які пов'язані з її демографічною структурою, поточними структурними перетвореннями та основними економічними проблемами. Так, експерти вважають, що Україна є однією з країн в Європі, що найбільш швидко старіє і втрачає населення. Якщо показники робочої сили у розрізі віку та статі залишаться як у квітні 2015 р., тоді робоча сила в Україні до 2035 р., за прогнозами, скоротиться більш ніж на 15%. Скорочення робочої сили і старіння населення становить серйозну загрозу для майбутнього розвитку країни [5].

Внаслідок постійного зниження народжуваності, збільшення тривалості життя і зниження смертності, з одного боку, та поступового зменшення працездатного населення, з іншого, спостерігається поступове підвищення рівня демографічного навантаження, що по-різному впливає на ефективність функціонування ринку праці.

Негативним слід визнати той факт, що останнім часом в Україні спостерігається нарощення тінізації економіки. Так, згідно з даними Мінекономрозвитку, середній рівень тіньової економіки у 2014 р. зріс до 42% від офіційного ВВП. Такий рівень є критично високим та не відповідає середньому рівню тіньової економіки для країн, що розвиваються (32–35% від ВВП). На таку динаміку впливали такі фактори, як: макроекономічна нестабільність, панічні настрої, різке зростання збитковості, виникнення псевдодуверених утворень у Криму та Донбасі, які посилювали контрабандні потоки. Поширеним явищем сучасного

Таблиця 1

Оцінка ефективності функціонування ринку праці

Роки	Чисельність населення (постійного) тис. осіб	Економічно активне населення у віці 15–70 років,		Економічно активне населення працездатного віку		в тому числі зайняте населення		в тому числі безробітне населення (за методологією МОП)		Кількість зайнятого населення, %	Кількість безробітних, %	Коефіцієнт ефективності функціонування ринку праці
		тис. осіб	Δ, %	тис. осіб	Δ, %	тис. осіб	Δ, %	тис. осіб	Δ, %			
2012	45453,3	20851,2	-	19317,8	-	19261,4	-	1 589,8	-	92	8	0,42
2013	45372,7	20824,6	-1,3	19399,7	0,4	19314,2	+2,7	1510,4	-5	92	8	0,43
2014	45245,9	19920,9	-4,3	19035,2	-2	18073,3	-6,4	1847,6	22	91	9	0,4
2015	42759,7	18097,9	-9	17396,0	-8,6	16443,2	-9	1654,7	-10,4	91	9	0,38

ринку праці України є переміщення частини зайнятого населення з офіційного сектора економіки до неофіційного, тіньового.

У 2014 р. кількість зайнятого населення, яке працювало на неформальних робочих місцях, становило 4,5 млн., або 25,1% від загальної кількості зайнятого населення [10, с. 46].

У 2014 р. за статусами зайнятості неформальні трудові відносини переважали у секторі самостійної зайнятості, де частка неформально зайнятого населення складала 72,7%, а серед працюючих за наймом таких осіб було 16,1% [7]. У I кварталі 2015 р. в Україні серед зайнятого населення 26% (або 4,2 млн.) були зайняті у неформальному секторі економіки. Найбільш поширеною серед видів економічної діяльності неформальна зайнятість була у сільському, лісовому та рибному господарствах (37,1%), у оптовій та роздрібній торгівлі, ремонті автотранспортних засобів, діяльності готелів та ресторанів (23,5%), а також у будівництві (14,7%).

Більше половини неформально зайнятих осіб (50,6%) були мешканцями сільської місцевості. Також чоловіки порівняно з жінками були більш схильні працювати неформально (57,7%). Аналіз неформальної зайнятості у розрізі вікових груп свідчить, що найвищий її рівень характерний для осіб у віці 15–24 років (33,2%) та у віці 60–70 років (41,1%). Зазначені категорії населення найбільш вразливі та соціально незахищені в сучасних умовах господарювання. У більшості випадків молодіжний характер неформальної зайнятості проявляється в додатковому заробітку під час здобуття освіти.

Отже, деградацію трудового потенціалу країни посилювали безробіття та поширення нестандартних і нестабільних її форм. Найбільш поширеними формами стали зайнятість без оформлення трудових відносин, аутсорсинг, надомна праця, дистанційна зайнятість, тимчасова, неповна зайнятість та ін. [11, с. 38].

Висновки. Оцінка ефективності функціонування національного ринку праці за останні роки показала, що основні тенденції його розвитку не відповідають загальносвітовим, а до ключових тенденцій, що притаманні ринку та його інституційному забезпеченню, слід віднести: старіння та зменшення чисельності людських ресурсів; зменшення рівня економічної активності та рівня зайнятості населення; збільшення рівня безробіття, особливо серед жінок та молоді; поширення неформальної зайнятості; зниження економічної активності підприємств в Україні, яке спричинене спадом виробництва та їх руйнуванням на сході України, що негативно впли-

нуло на скорочення штатних працівників та зниження ефективної зайнятості населення; неефективне використання робочого часу; несприятливі умови для самостійної зайнятості населення і розвитку підприємницької ініціативи; збільшення навантаження зареєстрованих безробітних на одне вільне робоче місце; зниження реальної заробітної плати; збільшення суми заборгованості з виплати заробітної плати; порушення соціальних прав та гарантій населення, особливо за умов нестандартної зайнятості; зниження кількості якісних робочих місць із гідними умовами та оплатою праці; зниження інноваційної активності як роботодавців, так і працівників; міждержавна трудова міграція громадян України.

Отже, формальні інститути національного ринку праці є слабкими та такими, які неналежним чином забезпечують конкурентоспроможність економіки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ємельяненко Л.М. Системні вади регулювання національного ринку праці в умовах макроекономічної нестабільності / Л.М. Ємельяненко, Н.С. Лисик // Соціально-трудова відносини: теорія та практика. – 2014. – № 1. – С. 241–249.
2. Круп'як Л.Б. Особливості структурних трансформацій ринку праці в Україні / Л.Б. Круп'як, І.Й. Круп'як. – Дніпропетровськ: ДДАУ. – 2014. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2792>.
3. Устинова К.А. Эффективный рынок труда как одна из составляющих конкурентоспособности страны и региона / К.А. Устинова // Проблемы современной экономики. – 2011. – № 2 (38). – С. 251–254.
4. Український ринок праці: особливості розвитку та ефективність функціонування / І.Л. Петрова, В.В. Близнюк, В.В. Куликов [та ін.]; за ред. І.Л. Петрової; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2009. – 368 с.
5. Всемирный экономический форум: Рейтинг глобальной конкурентоспособности 2014–2015 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/news/2014/09/03/6873>.
6. The Global Competitiveness Report 2014–2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2014-2015>.
7. Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Праця України у 2014 році: стат. збірник / Держ. служба статистики України; відп. за вип. І. В. Сенік. – К., 2015. – 325 с.
9. Васильченко В.С. Державне регулювання зайнятості: [навч. посіб.] / В.С. Васильченко. – К.: КНЕУ, 2000. – 252 с.
10. Основні тенденції на ринку праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350794>.
11. Онікієнко В.В. Розвиток ринку праці України: тенденції та перспективи / В.В. Онікієнко, Л.Г. Ткаченко, Л.М. Ємельяненко; за ред. В.В. Онікієнка. – К.: РВПС України НАН України, 2007. – 286 с.